

กระบวนการบริหาร (PROCESS) คือ หน้าหรือกิจกรรมขั้นพื้นฐานที่ผู้บริหารต้องกระทำในปัจจุบันมีหน้าที่ 4 ประการ ได้แก่ POLC

การวางแผน (Planning: P) เป็นหน้าที่แรกของการจัดการ โดยการกำหนดวัตถุประสงค์ขององค์การและวิธีปฏิบัติเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ การวางแผนจะต้องอาศัยประสบการณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต การวางแผนมีความสำคัญ เพราะทำให้ลดความเสี่ยงที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินการ ไม่เกิดความซ้ำซ้อนในการปฏิบัติงาน ทำให้เกิดการประหยัดทำให้เกิดการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ในองค์การ การวางแผนเป็นหน้าที่ของผู้บริหารทุกระดับไม่ว่าจะเป็นผู้บริหารระดับสูงผู้บริหารระดับกลาง หรือผู้บริหารระดับต้น แผนที่ดีจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้ มีความยืดหยุ่น สามารถปรับให้เข้ากับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงได้ และเป็นที่ยอมรับของบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแผนนั้น

การจัดองค์การ (Organizing: O) คือ การกำหนดโครงสร้างขององค์การ เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระเบียบ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้ โครงสร้างขององค์การ ปกติจะแสดงในรูปของแผนภูมิขององค์การที่กำหนด โครงสร้างขององค์การจะต้องสอดคล้องกับลักษณะของกิจการตั้งนั้น โครงสร้างของแต่ละองค์การจึงอาจไม่เหมือนกัน ในโครงสร้างขององค์การ จะต้องระบุหน้าที่และความรับผิดชอบ สายบังคับบัญชา ทำให้สมาชิกในองค์การได้รู้ถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่นที่เกี่ยวข้อง แสดงให้เห็นถึงการติดต่อประสานงานระหว่างแผนงานต่าง ๆ ในองค์การหลักการในการจัดโครงสร้างองค์การ พิจารณาวัตถุประสงค์ขององค์การ แบ่งงานกันทำ โดยอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านแยกสายการปฏิบัติงานจากสายงานที่ปรึกษาที่กำหนดอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบจากระดับบนไปยังระดับล่าง กำหนดจำนวนคนใต้บังคับบัญชาในอัตราที่เหมาะสม โครงสร้างองค์การควรมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจที่แปรเปลี่ยนตลอดเวลา พิจารณาการทำงานที่ต้องอาศัยความต่อเนื่องของเวลา

การชี้นำ (Leading : L) คือ การสั่งการและการจูงใจให้ทุกฝ่ายทำงานร่วมกันอย่างเต็มใจ โดยมีจุดหมายปลายทางที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์การ

การควบคุม (Controlling: C) คือ การพยายามทำให้ผลของการปฏิบัติงานเป็นไปตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ระบบการควบคุมประกอบด้วย

1. การกำหนดมาตรฐานของผลงานในด้านปริมาณ คุณภาพ การใช้ต้นทุน หรือค่าใช้จ่ายที่เสียไป ระยะเวลาที่ใช้

2. การสังเกตการณ์ปฏิบัติงานและการวัดผล โดยการเก็บข้อมูลการปฏิบัติงานของคนงาน และนำข้อมูลที่ได้รับประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยการประเมินผลควรทำทั้งแบบไม่เป็นทางการและแบบเป็นทางการ

ทักษะทางการจัดการของผู้บริหารที่ดี

1. ทักษะของการมีความรอบรู้และเชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านการบริหารจัดการต่างๆ (Knowledge in Management) ด้านการจัดการทุกด้าน ทักษะในการบริหารทรัพยากร ทุน วัตถุดิบ สินค้า รวมถึงเทคนิคการแก้ไขปัญหาและขึ้นเชิงด้านกลยุทธ์

2. ทักษะทางการคิดเชิงระบบ (Conceptual Thinking) ด้านการคิดเชิงวิเคราะห์, เชิงวิพากษ์ และเชิงสังเคราะห์ (Analytical, Critical and Synthetic Thinking) คือการขยಾಮุมมองให้กว้าง เข้าใจแก่นแท้ของปัญหาหรืออุปสรรคแล้วค้นหาวิธีแก้อย่างเป็นระบบและให้ตรงจุดของปัญหา เพราะไม่แล้วการแก้ปัญหาจะไม่เป็นผลพร้อมทั้งสูญเสียเวลาโดยเปล่าประโยชน์

3. ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น Social หรือ Human Skills โดยทั่วไปผู้บริหารมักจะมีพื้นฐานด้านการบริหารคนหมู่มากอยู่แล้วแต่เรื่องของบุคคลนั้นมีรายละเอียดปลีกย่อยลึกลงไปเพราะในคนแต่ละคนมีความชำนาญ ความสามารถ ความรู้ ที่คนละคนที่แตกต่างกันดังนั้นเมื่อต้องทำงานร่วมกันก็หลีกเลี่ยงปัญหาความขัดแย้งไม่ได้ นี่คือเหตุผลที่ทำให้ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่นเป็นทักษะที่ผู้บริหารต้องแตกฉานรวมทั้งทักษะของภาวะผู้นำ (Leadership Skills) และความรู้ทางด้านจิตวิทยา (Knowledge of Psychology) เป็นส่วนหนึ่งของ Human Skills นอกจากจะต้องมีความเข้าใจตนเองเป็นอย่างดีแล้ว การมีความรอบรู้และเข้าใจอย่างดีในบริบทของ Social Awareness และ Relationship Management การให้เกียรติกับคนทำงานทุกระดับ, การเอาใจใส่ในความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน, การเน้นการทำงานเป็นทีม และการสร้างความยุติธรรมและเสมอภาคในองค์กร ก็เป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างมากเช่นกัน

4. Executive Skills หรือทักษะในการจัดการงานให้สำเร็จ จริงๆแล้วทักษะทางด้านนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วนที่สำคัญ คือ

ส่วนที่ 1 คือส่วนของตัวบุคคลเช่น ความมุ่งมั่นที่จะทำให้สำเร็จ (Determination), การมองโลกในแง่บวก (Positive Thinking), การมีความชอบและสนใจในงานที่ทำอย่างจริงจัง (Passion), และความทุ่มเทเอาใจใส่ในทุกกระบวนการทำงาน (Devotion) ส่วนที่ 2 คือ การมุ่งไปสู่จุดสำคัญของการปฏิบัติงานที่จะทำให้เกิดผลคือ การสร้างสมดุลระหว่างความพึงพอใจของคนทำงานกับผลของงาน, การมุ่งไปที่การสร้างและปรับปรุงวัฒนธรรมองค์กรที่เหมาะสมกับเป้าหมายของการทำงาน, การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ, การคัดเลือก พัฒนาและรักษาบุคลากรที่มีคุณธรรมและคุณภาพ, การประชุมที่มีส่วนร่วมและมี

ประสิทธิผลและสุดท้ายการมีระบบการให้การยอมรับ, การตอบแทนและการจูงใจที่ดี ซึ่งกระบวนการเหล่านี้เป็นจุดเล็ก ๆ ที่จะเชื่อมประสานให้กระบวนการบริหารจัดการหลักอื่นๆ เช่น การวางแผน, การงบประมาณ, การอำนวยความสะดวก, การปฏิบัติงาน, การควบคุม และการติดตามงาน นั้นสำเร็จและเป็นไปได้ด้วยดี บทสรุป แต่จะอย่างไรก็ตามการจัดการเป็นในหนึ่งของหลายๆภาคส่วนธุรกิจ ผู้บริหารยังต้องส่งกระจกอีกหลายด้านกว่าจะสะท้อนปัญหาทางธุรกิจได้ครบ เมื่อประสบปัญหาทุกครั้งผู้บริหารส่วนใหญ่มักพูดกับตัวเองว่า เราจะต้องผ่านมันไปให้ได้ มากกว่าเราจะผ่านมันอย่างไร คำพูดนี้อาจดูแปลกๆในหลายมุมมอง บางคนอาจมองว่าไม่แก้ไขในทันทีแล้วจะมันผ่านไปได้ไง มัวมานั่งคิดเราจะต้องผ่านมันไปให้ได้ แล้วเมื่อไรละ ลองพิจารณาดูดีๆนะค่ะ คำว่าเราจะต้องผ่านมันไปให้ได้ เป็นการส่งพลังทางใจผ่านคำพูด ซึ่งอาจเหมาะสมกับสถานการณ์ในบางองค์กรไม่ได้หมายถึงว่าคิดแต่ไม่ทำ แต่คำว่า เราจะผ่านมันอย่างไร เป็นการส่งการกระทำผ่านคำพูด ต้องบอกก่อนทั้งสองคำนี้เหมาะสมกับการจัดการทั้งสองคำเพียงแต่ต่างกันตรงสถานการณ์เฉพาะหน้าที่แต่ละองค์กรประสบอยู่ ดังนั้นพลังใจควรรวมพร้อมพลังกาย ถึงจะส่งผลสัมฤทธิ์ในระยะยาว ผู้บริหารทุกคนย่อมมีเจตจำนงที่ก้าวข้ามผ่านอุปสรรคทุกรูปแบบเพื่อให้องค์กรของตัวเองนั้นแปรสภาพจากองค์กรที่ติดสุ่มงครายที่ยั่งยืนและเป็นองค์กรอมตะ แต่จะมีเรือเดินทะเลซีกก็ล่าที่จะรอดผ่านพายุที่เหมือนตั้งใจซัดให้เรือคว่ำอยู่ร่ำไป ถึงต้องคอยมียามชายฝั่งคอยรายงานระดับพายุอยู่เสมอๆก็ไม่ต่างอะไรกับการเตรียมความพร้อมที่จะรับมือกับปัญหาและอุปสรรคที่ไม่ทราบจะมาเมื่อไรและรุนแรงเพียงใด ระบบการจัดการต่างๆก็เหมือนยามที่บอกสถานะความรุนแรงให้รับรู้และพร้อมรับมือเสมอ (วรรณพร พุทธิภูมิพิทักษ์ และ กัญญามาน อินทว้าง. 2554)

ตอนที่ 6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นิศรา จันทรเจริญสุข (2558) ทำงานวิจัยเรื่องแนวทางการจัดการความรู้ของธุรกิจชุมชนบ้านกิ้วแลน้อยและบ้านกิ้วแลหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การบริหารจัดการธุรกิจชุมชนให้ประสบความสำเร็จได้ ต้องให้สมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของการสืบทอด อนุรักษ์ทางวัฒนธรรม และร่วมพัฒนางานหัตถกรรมให้อยู่คู่กับชุมชน การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยการจัดการความรู้ เริ่มจากการ 1.บ่งชี้ความรู้การออกแบบงานหัตถกรรม 2.การสร้างและแสวงหาความรู้ จากการศึกษา การซักถามและการฝึกอบรม 3.การจัดการความรู้ให้เป็นระบบ โดยการบันทึกความรู้ การสรุปความรู้ในรูปสื่อเอกสาร และสื่ออื่นๆอย่างเป็นรูปธรรม 4.การประมวลและกลั่นกรองความรู้ โดยเรียบเรียงสรุปเผยแพร่ในสื่อต่างๆ โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เป็นเครื่องมือในการเข้าถึงข้อมูลง่ายและรวดเร็ว เช่น เว็บไซต์ หรือ

สื่อวีดิทัศน์ลงใน ยูทูป เป็นต้น และ 5) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และการแบ่งปัน เพื่อสืบทอดวัฒนธรรม สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้อย่างยั่งยืนต่อไป

อภิชาติ ใจอารีย์ (2557) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งการวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ใน 3 องค์ประกอบ คือ องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และปัจจัยเงื่อนไขแห่งความสำเร็จในการจัดการความรู้ของชุมชนบ้านพุเตย จังหวัดกาญจนบุรี ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทั้งการสัมภาษณ์เชิงลึก การพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ การศึกษาจากเอกสารและหลักฐานต่างๆ การสำรวจชุมชน และการสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 24 คน ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มแม่บ้าน และตัวแทนชาวบ้านใช้กระบวนการวิเคราะห์เนื้อหาของข้อมูล (content analysis) ผลการศึกษา พบว่า 1) องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการแปรรูปหน่อไม้ของชุมชนบ้านพุเตย มีที่มา 2 ลักษณะ คือ (1) ภูมิปัญญาดั้งเดิม และ (2) ความรู้ใหม่ที่ผสมผสานระหว่างภูมิปัญญาดั้งเดิมกับวิทยาการสมัยใหม่ที่ได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ ประกอบด้วยรูปแบบผลิตภัณฑ์ 4 ชนิด คือ หน่อไม้ดอง หน่อไม้ต้ม หน่อไม้แห้ง และหน่อไม้ซूप ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความรู้ความสามารถของคนในชุมชน และความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติของท้องถิ่น จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร การเรียนรู้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และเป็นวิถีชุมชนที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ โดยผ่านการพิจารณาว่าเป็นความรู้ดั้งเดิมหรือความรู้ใหม่ที่ประยุกต์จากภูมิปัญญาเดิม (2) การแสวงหาความรู้ ที่มาจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนและการส่งเสริมจากหน่วยงานภายนอก (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ ผ่านการพูดคุยและปรึกษาหารือ เพื่อการแก้ปัญหาในกระบวนการแปรรูป (4) การจัดเก็บความรู้ ส่วนใหญ่เป็นการจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล ไม่มีการจัดบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร และ (5) การถ่ายทอดความรู้ ส่วนใหญ่มีลักษณะอย่างไม่เป็นทางการ ผ่านสมาชิกภายในครัวเรือน และ 3) เงื่อนไขสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรม/วิถีชุมชน (3) ผู้นำชุมชน (4) ทรัพยากรท้องถิ่น และ (5) โครงสร้างพื้นฐาน

ชุติมา สัจจามันท์ และคณะ (2554 : บทสรุปผู้บริหาร) ทำการวิจัยเรื่อง การสังเคราะห์องค์ความรู้ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ ซึ่งการวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิจัยถอดประสบการณ์การจัดการห้องสมุดมีชีวิต และเพื่อสังเคราะห์องค์ความรู้ห้องสมุดมีชีวิต รูปแบบอุทยานการเรียนรู้ แหล่งข้อมูลหลักคือ เอกสาร และผู้เกี่ยวข้อง ใช้วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ผู้เกี่ยวข้องกับสำนักงานอุทยานการเรียนรู้ (สอร.) รวมจำนวนทั้งสิ้น 102 คนประกอบด้วย กลุ่มผู้ก่อตั้งและคณะกรรมการบริหาร จำนวน 5 คน กลุ่มผู้บริหาร ผู้จัดการ หัวหน้าส่วนของสอร. จำนวน 10 คน นักวิชาชีพที่ปฏิบัติงานในสอร. จำแนกตามส่วนงานทั้ง 4 ส่วน จำนวน 15 คน กลุ่มบรรณารักษ์ และบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับสอร.ทางด้านวิชาการ จำนวน 10 คน ผู้ให้บริการ ผู้ศึกษาดูงานและผู้เข้าร่วมกิจกรรมห้องสมุดมีชีวิตของสอร. จำนวน 50 คน และกลุ่มเครือข่ายห้องสมุดมีชีวิตจำนวน 12 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เจาะลึกและการสนทนากลุ่ม เครื่องมือการวิจัย ประกอบด้วย แบบบันทึกข้อมูลแบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์ จัดกลุ่มเนื้อหาและการบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่าการก่อร่างสร้างความคิดอุทยานการเรียนรู้เกิดขึ้น เพื่อตอบโจทย์สำคัญของประเทศไทยเรื่องการอ่าน หนังสือและห้องสมุด โดยมีโจทย์ระดับชาติ โจทย์ระดับท้องถิ่น และโจทย์ของคนที่ชัดเจนเพื่อร่วมแก้ปัญหาของสังคมไทยทั้งด้านการศึกษาและสังคม การร่วมสร้างสังคมการเรียนรู้ โดยมีนโยบายระดับชาติเป็นเครื่องมือกำกับและได้รับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างจริงจัง ทำหน้าที่เป็น “ข้อต่อเติมเต็ม” หรือ “ข้อต่อของสังคม” สร้างเสริมงานที่ขาดอยู่ และจากการปฏิบัติในลักษณะ “งานทดลองชิ้นใหญ่” สอร.ได้มีบทบาทการเป็นองค์กรที่สร้างปัญญาให้สังคมไทย ในด้านการสร้างความรู้ การถ่ายทอดความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การส่งเสริมการอ่านและการเรียนรู้ ผ่านกิจกรรมหลักสี่ด้าน ได้แก่ กิจกรรมส่งเสริมการอ่านการเรียนรู้ กิจกรรมส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม กิจกรรมส่งเสริมทักษะชีวิตและกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เพื่อเสริมทักษะทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ห้องสมุดมีชีวิตเป็นการเติมชีวิตให้ห้องสมุดโดยมุ่งเน้น “ความใหม่และทันสมัย” “ความสวยงาม” “ความสนุกสนานเพลิดเพลิน” “ความหลากหลาย” “ความเคลื่อนไหว” และ “ความสะดวก” ความสำเร็จของห้องสมุดมีชีวิตเกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้การบริหารจัดการแนวใหม่ ครอบคลุม

การจัดทำยุทธศาสตร์ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือและเครือข่าย การบริหารจัดการโครงการ การบริหารจัดการปัญหา และการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์ การตลาด การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การใช้ศักยภาพจากแหล่งความรู้และความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานภายนอก การติดตามและประเมินผลและสำเร็จได้ด้วยพลังรากฐาน คือกลุ่มคนทำงาน และพลังเครือข่าย

ความสำเร็จของการก่อตั้งและดำเนินงานอุทยานการเรียนรู้เกิดจากการตกผลึกความรู้และประสบการณ์ของทีมงาน เครือข่ายและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ บนรากฐานของการบูรณาการองค์ความรู้ สหวิทยาการ นำมาสู่ต้นแบบห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ที่มีบทบาททั้งในการเป็นห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้และศูนย์ศิลปวัฒนธรรม โดยมีองค์ประกอบสำคัญสามด้าน คือ ด้านกายภาพ ด้านสาระและกิจกรรม และด้านการบริหารจัดการ ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้จึงอาจจัดเป็นนวัตกรรมห้องสมุดที่ให้บริการประชาชนเพื่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตโดยผู้ใช้เป็นศูนย์กลางในบริบทของสังคมไทย ทั้งโดยองค์กรรวมและในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านนวัตกรรมผลิตภัณฑ์ของห้องสมุด ด้านนวัตกรรมกระบวนการดำเนินงานห้องสมุด และด้านนวัตกรรมการบริหารห้องสมุดมีชีวิต โดยรวมนำไปสู่นวัตกรรมการเรียนรู้ผ่านมิติห้องสมุดเพื่อการศึกษาตลอดชีวิต ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภาพลักษณ์ใหม่ของห้องสมุดและสร้างความสามารถในการแข่งขัน

ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสังคมจนเป็นที่ประจักษ์ โดยเฉพาะในด้านการสร้างนิสัยรักการอ่าน นักอ่าน นักคิด นักปฏิบัติ การจุดประกายความคิด แรงบันดาลใจและสร้างความตื่นตัวเรื่องห้องสมุดมีชีวิต การเป็นแหล่งศึกษาดูงาน สอนงาน ฝึกงาน และประเด็นการวิจัยต้นแบบห้องสมุดมีชีวิตและวิธีการสร้างสรรค์การเรียนรู้ การเป็นต้นแบบห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน และเป็นพลังขับเคลื่อนการร่วมสร้างสรรค์สังคมการเรียนรู้

กนกพร ฉิมพลี (2555) ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมาการศึกษาครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน: กรณีศึกษาวิสาหกิจชุมชน จังหวัดนครราชสีมา มีวิธีดำเนินการวิจัยโดยการศึกษาจากเอกสารอ้างอิงและการศึกษาภาคสนามในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป้าหมาย 4 กลุ่มได้แก่ 1) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มสานหมวกใบตาลบ้านคล้า อำเภอนิคมพัฒนา 2) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มจักสานผักตบชวา อำเภोजักราช 3) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบึงมิตรภาพ อำเภอนอนสูง และ 4) วิสาหกิจชุมชนกลุ่มผลิตภัณฑ์จากใบตาลบ้านยายพา อำเภอยางชุมน้อย การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ไม่ต่ำกว่า 3 ครั้ง การสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 20 คน การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยแบ่งรูปแบบการจัดสนทนากลุ่มเป็น 2 ลักษณะคือ ลักษณะที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กลุ่มละประมาณ 3 ครั้ง ครั้งละ 4-9 คนผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญรวมทั้งหมด 52 คนจากการศึกษารูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน

มีองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระบวนการจัดการความรู้ และเงื่อนไขที่มีผลต่อการจัดการความรู้ ผลการศึกษาพบว่า 1) ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานเกี่ยวข้องกับความรู้ความสามารถและประสบการณ์ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดสืบต่อกันมา จนกลายเป็นองค์ความรู้ประจำท้องถิ่นที่ผ่านกระบวนการเรียนรู้ทางสังคมและการปลูกฝังวิถีคิด การดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่ลูกหลาน เพื่อปฏิบัติสืบต่อกันมา 2) กระบวนการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน ประกอบไปด้วย 5 ขั้นตอนที่สำคัญได้แก่ (1) การกำหนดความรู้เกี่ยวกับการกำหนดผลิตภัณฑ์ ผ่านการคิดและตัดสินใจร่วมกันของสมาชิกกลุ่ม จากนั้นจึงนำไปสู่ (2) การแสวงหาและยึดกุมความรู้ที่มาจากภายในกลุ่มและภายนอก เพื่อให้เกิดความรู้เฉพาะของกลุ่ม และนำไปสู่ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้อย่างไม่เป็นทางการ โดยเฉพาะการแลกเปลี่ยนความรู้ภายในกลุ่ม เพื่อให้สมาชิกมีความรู้และทักษะในการผลิตมากขึ้น และเป็นที่มาของ (4) การจัดเก็บความรู้ในตัวบุคคล และ (5) การถ่ายทอดความรู้ มีรูปแบบการถ่ายทอดอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยกระบวนการจัดการความรู้ดังกล่าวมีลักษณะเป็นวงจรที่เมื่อถ่ายทอดความรู้แล้ว สามารถย้อนกลับไปกำหนดความรู้ในรูปแบบอื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง และ 3) เงื่อนไขที่ทำให้การจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสานประสบความสำเร็จ มี 4 เงื่อนไขที่สำคัญ ได้แก่ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรมองค์กร (3) ภาวะผู้นำและ (4) โครงสร้างพื้นฐาน รวมไปถึงข้อค้นพบที่สำคัญของการวิจัย คือ “การพึ่งตนเอง” ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผลิตเครื่องจักสาน ซึ่งจากองค์ประกอบหลักทั้ง 3 ประการนั้น นำไปสู่การพึ่งตนเองของกลุ่มองค์กรชุมชนได้อย่างเหมาะสม โดยมีหลักการที่สำคัญได้แก่ การมีผู้นำที่เข้มแข็ง มีความสามัคคี การยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต และการมีใจรักในด้านการจักสาน

ปิยนุช ยอดสมสวย และคณะ (2552) ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้าน ในอำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไป บทบาทของหมอพื้นบ้าน โรค อาการเจ็บป่วย และวิธีการรักษาของหมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ใน อำเภอองครักษ์ จังหวัดนครนายกวิธีดำเนินการวิจัย เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์ โดยเก็บข้อมูลจากหมอพื้นบ้านที่ปัจจุบันยังให้การรักษาและดูแลสุขภาพให้กับประชาชน และนำเสนอข้อมูลเป็นค่าความถี่ ผลการศึกษา หมอพื้นบ้านที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อำเภอองครักษ์ที่ให้การรักษาและดูแลสุขภาพกับประชาชนมีจำนวน 19 คน เหตุจูงใจสำคัญที่ทำให้มาเป็นหมอพื้นบ้าน คือ การที่มีบรรพบุรุษเป็นหมอพื้นบ้าน ความรู้

ที่ใช้ในการรักษาส่วนใหญ่จะบันทึกไว้ในความทรงจำ คนไข้ที่ได้รับการรักษามีทั้งคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องค์กรและจังหวัดใกล้เคียง ในการรักษาโรคหอบหืดที่บ้านจะเริ่ม จากการซักประวัติคนไข้ร่วมกับการตรวจร่างกาย โดยจะใช้ศาสตร์พื้นบ้านของแต่ละบุคคล ในการรักษาหอบหืดที่บ้านส่วนใหญ่จะใช้สมุนไพรตำรับ ร่วมกับการใช้คาถา นอกจากนั้นหอบหืดที่บ้านบางท่านจะมีข้อปฏิบัติพิเศษ ได้แก่ การถือศีล หมั่นทำบุญ และไม่ดื่มแอลกอฮอล์ โดยจะพบในกลุ่มหอบหืดที่บ้านที่ใช้คาถาในการรักษาร่วมกับการจ่ายยาสมุนไพร สรุปผลการวิจัย จะเห็นว่าภูมิปัญญาของหอบหืดที่บ้าน เป็นศาสตร์ในการดูแลสุขภาพของประชาชนที่อาศัยความเชื่อ ความศรัทธาและอาศัยทรัพยากรในท้องถิ่น เป็นหลัก มีการรักษาทั้งกายและใจควบคู่กันไป การรักษาเป็นเรื่องของบุญคุณ ไม่ใช่การเรียกร้องค่าตอบแทน และจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยเห็นว่าองค์ความรู้ดังกล่าวไม่มีการบันทึกข้อมูลเก็บไว้ ทำให้องค์ความรู้จะสูญสิ้นไปพร้อมกับหอบหืดที่บ้าน ซึ่งหากเป็นเช่นนี้การแพทย์พื้นบ้านคงเสื่อมคุณค่าและสูญสิ้นไปในที่สุด

เฉลิมพล จตุพร (2550) ได้ศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเกษตรกร ชุมชน และวิสาหกิจชุมชน ที่ อำเภอลำปาง จังหวัดสระบุรี โดยผลการศึกษาพบว่าในส่วนของวิสาหกิจชุมชน จะต้อง ปรับปรุงการดำเนินงานในเรื่องการตลาด การบริหารการผลิต กระบวนการจัดการสินค้า และความรับผิดชอบต่อชุมชน

สุดาณี คาคี และคณะ (2547) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการจัดการองค์ความรู้เพื่อขยายผลการผลิต แปรูปน้ำมันงาปลอดสารเคมี สู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผลวิจัยพบว่าองค์ความรู้ในการปลูกงาและสกัดน้ำมันงา ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวไทยใหญ่ โดยสถาบันครอบครัวเป็นแหล่งก่อเกิดการเรียนรู้สั่งสมจนกลายเป็นองค์ความรู้ และมีการพัฒนาต่อเนื่ององค์ความรู้ในการสกัดน้ำมันงาจากเดิมโดยอาศัยความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ โดยพัฒนากระบวนการสกัดน้ำมันงาจากเดิม แบบใช้ครกไม้กับแรงงานวัวควาย ในการสกัด มาเป็นการใช้ครกไม้ กับพลังน้ำหรือกังหันน้ำ และแบบประยุกต์โดยใช้ครกไม้กับพลังงานไฟฟ้าในการสกัดน้ำมันงา

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่างานวิจัยที่ศึกษามีทั้งด้านการจัดการความรู้ของธุรกิจชุมชน รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสังเคราะห์องค์ความรู้ห้องสมุดมีชีวิตรูปแบบอุทยานการเรียนรู้ รูปแบบการจัดการความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมเครื่องจักสาน รวมทั้งการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ การศึกษาภูมิปัญญาของหอบหืดที่บ้าน ศึกษาการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ การจัดการองค์ความรู้เพื่อขยายผลการผลิตแปรูปน้ำมันงาปลอดสารเคมี สู่วิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเอง การศึกษาการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเกษตรกร ชุมชน และวิสาหกิจชุมชน การ

ดำเนินงานวิจัยดังกล่าว มีการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการเชิงคุณภาพเช่น การสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสารในการสกัดองค์ความรู้จากบุคคลซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้รับการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นมีลักษณะของการสืบทอดอย่างไม่เป็นทางการไม่เป็นลายลักษณ์อักษรเป็นไปตามความต้องการและความสนใจของแต่ละบุคคลมา โดยขั้นตอนกระบวนการจัดการความรู้ ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ (1) การกำหนดความรู้ (2) การแสวงหาความรู้ (3) การแลกเปลี่ยนความรู้ (4) การจัดเก็บความรู้ และ (5) การถ่ายทอดความรู้ และมีปัจจัยสู่ความสำเร็จของการจัดการความรู้ที่สำคัญ คือ (1) ความรู้ด้านการจัดการความรู้ (2) วัฒนธรรม/วิถีชุมชน (3) ผู้นำชุมชน (4) ทรัพยากรท้องถิ่น และ (5) โครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งจากงานวิจัยดังกล่าว ผู้วิจัยสามารถนำมาเป็นแนวทางในการศึกษาเพื่อจัดการความรู้ด้านหัตถกรรมไทยของฝั่งธนบุรี ในงานวิจัยนี้ต่อไป